

A SPECIÁLIS SZÜKSÉGLETŰ SZEMÉLYEK EGYES JOGAINAK HAZAI SZABÁLYOZÁSA ÉS ÉRVÉNYESÜLÉSE

KELLNER Szilvia
PhD-hallgató (SZE ÁJDI)

„Ha az ember beteg és magatehetetlen, könnyen magányosnak érzi magát. Nem tud egyedül megfordulni az ágyban, nem tud egyedül kiülni a székre, nem tud telefonálni, nem tud válaszolni az e-mailjeire. Nem elég, hogy át kell élni ezt a nyomorúságot, még az ember méltóságát is kikezdi.”

/David Servan-Schreiber/

Bevezetés

Elsőként tisztázni kell, hogy miért nevezem jelen munkámban elsősorban „speciális szükségletű személyeknek” a fogyatékossgal élőket. Az ok az, hogy magával ezzel a szóval, hogy „fogyatékossgal élő” vagy „fogyatékos” negatív jelentést tartalmat sugallunk a társadalom felé. Ha valaki vagy valami fogyatékos, az már nem számít „normálisnak”, elfogadhatónak, az valami rosszat jelent egy átlagember számára. Ennek a fogalomnak a folyamatos használata erősíti az amúgy is fennálló és nehezen leküzdhető sztereotípiákat, melyek megléte ellehetetleníti az integrációt, az elfogadást.

Saját megfogalmazásom nem számít hivatalosan elfogadottnak, de céloom az, hogy ezt a szóhasználatot a későbbiekben a jogalkotó és jogalkalmazók is elfogadják, mivel nézetem szerint sikerült megfogalmazni úgy e társadalmi réteg sajátosságát, hogy egyúttal nem generál negatív jelentést. Mindenki, aki fogyatékossgal él, legyen az testi vagy szellemi fogyatékossgal, speciális szükségletűnek számít, azonban lehet egy ilyen személy a társadalom hasznos tagja. Noha a „speciális szükségletű személyek” definíció koránt sem tökéletes. Felmerülhet például az a kérdés, hogy speciális szükségletűnek számít-e egy Hepatitis C vírussal fertőzött személy, aki diétát kénytelen folytatni, vagy a tej-érzékeny személyek, mégis talán ez az eddigi legalkalmassabb fogalom, amivel leírható e társadalmi réteg. Ez utóbbi személyeket – Hepatitis C fertőzött, tej-érzékeny, cukorbeteg... stb. – „eltérő szükségletű személyek” kifejezéssel lehetne illetni.

A speciális szükséglet a fogyatékossgal élők szemszögéből nézve két részből áll: a speciális ellátás és a speciális gyógyászati segédeszköz igényéből. Az ellátás fogalma alatt értendő a testi higiéne biztosítása, az étkezés segítése, az öltöztetés és

így tovább. Természetesen nem minden fogyatékossgal élőknek van szüksége teljes körű ápolásra, azonban szinte mindegyiküknek, függően a fogyatékossgal mértékétől, szüksége van segédeszközre (pl. hallókészülék, vakvezető kutya, kerekesszék stb.).

Ez a speciális szükséglet a jogtudomány oldaláról megközelítve azt jelenti, hogy ezeknek a személyeknek, akiknek speciális szükségleteik vannak, folyamatosan sérülnek az alapvető jogaik, mint például az élethez, emberi méltósághoz való jog, továbbá a személyes szabadsághoz, a szabad mozgáshoz való jog, a lakhely szabad megválasztásának joga és így tovább. Ezeket a későbbiekben kifejtem.

A fogalom tisztázása után érdemes rámutatni, hogy hány személy él valamilyen fogyatékossgal. „Az Európai Unióban csaknem 38 millió ember – lakosság 10 százaléka – él együtt valamilyen fogyatékossgal.”¹ „Magyarországon létszámuk az 1990. évi 368 ezer főről a 2001. évi 577 ezer főre emelkedett, 2011-re 780 ezer főt prognosztizálnak.”²

A létszám növekedése magyarázható a társadalom öregedésével. Éppen ez a magas létszám és az öregedő társadalmak léte adja aktualitását a téma feldolgozásának.

1. A speciális szükségletű személyeket megillető jogok jellemzői

E személyeket megillető jogokról annyi elmondható, hogy a szociális biztonsághoz való jog körébe tartoznak, melyek az egyenjogúság „továbbgondolásának”³ tekinthetők. Ennél a jognál az állam cselekvésre kényszerített. Nem elég tartózkodnia a beavatkozástól, hanem olyan intézkedések megtételére köteles, amely elősegíti az integrációt. Lényegében „állami materiális szolgáltatás nyújtására való jogosultságot jelentenek”⁴ a speciális szükségletűek jogaik. Kőnczei György és Kálmán Zsófia szerint ez esetben nincs szó igénybevételi jogosultságról, sem pedig ellátási kötelezettségről, továbbá kifejtik, hogy a materiális szolgáltatás pénzbelire váltható, tehát az illető vásárolja meg a szükségleteit kielégítő szolgáltatást, és ehhez kaphat szakmai segítséget is.

E jogok tárgyalása során felmerül lehetőségként a fogyatékossgal élők, mint kiszolgáltatott társadalmi csoport kisebbséghez történő besorolása. Egyes nézetek szerint a kisebbséghez tartoznak, mivel olyan közös tulajdonsággal rendelkeznek, melyek eltérnek a társadalmi többség állapotától. Ezzel ellenkező nézőpont szerint azért nem lehet a kisebbségekhez sorolni a speciális szükségletűeket, mivel a fizikai, vagy mentális akadályozottságon kívül más közös vonás nincs. Én is a kisebbségekhez

¹ SERÉDINÉ Balogh Zsuzsanna: *e-Polgárok-e a fogyatékos emberek Magyarországon napjainkban?* 30. Szeged, 2004. In: <http://starweb.hu/blog/downloads/e-polgarok-e-a-fogyatekos-emberek-magyarorszagon-napjainkban.pdf> (2012. 04. 10.).

² FODOR-GÁL Valéria – KEMÉNY Péter: „Semmit rólunk nélkülünk” – az értékmódszertan alkalmazása a fogyatékos emberek életét segítő szociális szolgáltatások fejlesztésében (Absztrakt) 1. In: http://www.microva.hu/download/File/Semmit_rolunk_nelkulunk080301.pdf (2013. 09. 30.).

³ SÁRI János – SOMODY Bernadette: *Alapjogok – Alkotmánytan II.* Budapest, Osiris, 2008. 337.

⁴ KÁLMÁN Zsófia – KŐNCZEI György: *A taigetosztól az esélyegyenlőségig.* Budapest, Osiris 2002. 173.

való besorolás ellenzője vagyok, de nem a közös vonások hiánya miatt tekintem lehetetlennek, hanem e társadalmi rétegbe való bekerülés lehetősége az egyik ok. Speciális szükségletűvé bárki bármikor válhat, továbbá a szerencsésebbeknek megvan a lehetőségük, hogy kikerüljenek e csoportból, míg mondjuk vallási kisebbségnél önkéntes a csatlakozás vagy kilépés, illetve a nemzeti és etnikai kisebbség örökös adottság, melyből nem lehet kilépni.

A másik indok, ami miatt a kisebbséggé minősítést ellenzem, hogy a hátrány ezen személyeknél olyan súlyos és kirívó, mely már az emberi méltóságot és az élethez való alkotmányos jogot közvetlenül érinti.

Nem elég ugyanazokat a jogokat biztosítani egy fogyatékkal élőnek, mint egy nemzeti, etnikai kisebbséghez tartozónak, éppen a speciális szükségletei miatt.

2. A fogyatékossgal élő személyek jogainak alakulása röviden

A speciális szükségletű személyek jogainak jogszabályba foglalásához és érvényesítéséhez hosszú és rögös út vezetett. „A XX. század második felében a társadalmi szerkezettől és a fejlettségtől függetlenül a fogyatékossgal élő emberek helyzetére jellemző volt a függőség, a kiszolgáltatottság, a betegszerepbe való kényszerítés, az elkülönítés.”⁵

„Az önálló életvitel mozgalma az ezerkilencszázhatvanas években indult el az amerikai Berkeley-ből, Kalifornia államban. A mozgalom megalapítása Ed Roberts nevéhez fűződik, aki 1962-ben kétévi küzdelem után végül beiratkozhatott a helyi egyetemre (előzőleg Kalifornia Rehabilitációs Hivatala elutasította kérelmét, súlyos mozgássérültsége miatt). Roberts nemcsak mozgássérült volt, hanem vastüdőre is szorult súlyos betegsége (gyermekbénulás) miatt. [...] A helyzet azonban lassan változott, amit jól mutat az, hogy a mozgalom megszületése és az 1964-es Civil Rights Act [...] elfogadása után Jacobus ten Broek, a Berkeley Egyetem politológus professzora – aki egyben a Vakok Nemzeti Szövetségének alapító elnöke volt – kifejtette, hogy a legfontosabb a közösség általi elfogadottság és a jog: hogy léteznek.”⁶

Az Európai Uniót tekintve elmondható, hogy a „fogyatékosok támogatásának jelentős állomása volt a Tanács 1988. április 18-án elfogadott második akcióprogramja,⁷ amely az 1988-1991 közötti időszakra vonatkozott.”⁸ Ez volt a HELIOS I., mely lefektette az EK alapelveit. Ennek a programnak az volt a célja, hogy a fogyatékkal élők független életmódját, rehabilitációját meg tudják valósítani, továbbá hangsúlyt fektettek a szociális integrációra. A harmadik program a HELIOS II. volt, mely

⁵ ZALABAI Péterné: *Önálló életvitelt segítő eszközök, munkahelyi akadálymentesítés és munkaeszközök adaptációja*. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar Jegyzet, Budapest, 2009. 14. In: http://e-oktatás.barczi.hu/extra/tudásbázis/jegyzet/jegyzet_zalabai.pdf (2013. 10. 02.).

⁶ LOVÁSZY László: *A fogyatékos emberek jogi helyzete az USA-ban és a megerősítő intézkedések mint jogintézmény fejlődése* 4. In: www.necsszi.hu/download.php?file_id=430 (2012. 04. 13.).

⁷ Az első akcióprogram a környezetvédelmet szolgálta (1981).

⁸ GYULAVÁRI Tamás: *A fogyatékos személyek jogai az Európai Unióban. Jog és Társadalom*, 1998/5. 13. In: http://www.esely.org/kiadvanyok/1998_5/afogyatekos_szemelyek.pdf (2013. 10. 24.).

„megteremtette a fogyatékosok és szervezeteik formális működésének intézményes kereteit”.⁹

Nyugat-Európában a fogyatékosokkal élők mozgalmi egyre inkább az elfogadásra, a pozitív kép kialakítására ébresztették a társadalmat. Magyarországon azonban ekkor még mindig a legalapvetőbb jogok, mint például az élethez és az emberi méltósághoz való jog sem volt biztosított a fogyatékosokkal élő személyeknek¹⁰ egészen a XX. századig.

„A fogyatékkal élő emberek, mint a lakosság jelentős hányadát kitevő (számszerű) kisebbség alapvető jogainak védelme Alkotmányban vagy alacsonyabb szintű jogszabályban a XX. század második felében jelent meg. Hosszú volt az út, amelyen a fogyatékkal élőkkel való gondolkodásmód a Taigetosztól eljutott az esélyegyenlőségig. A fogyatékkal élők iránti állami felelősségvállalás legelőször az I. világháború után jelentkezett, amikor a fogyatékkal élő veteránok, kiszolgált katonák foglalkoztatását kvóta előírásokban realizálták az államok.”¹¹

„Magyarországon a rendszerváltást követő években a plurális társadalom jellemzőinek domborodása a kisebbségi csoportok ébredését, és a fokozatos érdekérvényesítés keresését hozta magával.”¹² Az 1990-es évek közepétől egyre erősödött az az igény, hogy a társadalom legkiszolgáltatottabb polgárainak beilleszkedését és egyenjogúságát is törvény szabályozza és segítse. Ennek hatására, hosszú előkészület után az Országgyűlés az 1998. március 16-i ülésnapján elfogadta az 1998. évi XXVI. törvényt a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról.

3. A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló törvény¹³ (Fot.) érintőleges elemzése és kritikája

A törvény 1999. január 1-jén lépett hatályba azzal a kötelezettséggel, hogy a fogyatékosági támogatásról szóló törvényi rendelkezéseket 1999. szeptember 30-ig kell megalkotni.

A jogszabály meghatározza a fogyatékosokkal élő személyek társadalmi elhelyezkedését,¹⁴ továbbá megfogalmazza ennek a társadalmi rétegnek a nehézségeit, majd a törvény megalkotásának indokát deklarálja, miszerint, azért jött létre, mert a jogalkotó enyhíteni akarja a hátrányokat, ezen személyek esélyegyenlőségét kívánja megalapozni, illetve a társadalom szemléletmódjának alakítását célozza meg.

⁹ GYULAVÁRI i. m. 16.

¹⁰ JAKAB Nóra: *A fogyatékkal élő emberek egyes alkotmányos jogainak gyakorlati érvényesülése Magyarországon a rendszerváltás után.* [Sectio Juridica et Politica, Miskolc, Tomus XXIV.] 2006. 220.

¹¹ JAKAB i. m. 219.

¹² ZÁVOTI Józsefné: *A fogyatékosokkal élők társadalmi integrációja a képzés, a foglalkoztatás és a rehabilitáció összehangolásával a hazai viszonyok és az Európai Unió elvárások függvényében.* PhD értekezés. Sopron, 2009. 54. http://www.nyime.hu/fileadmin/dokumentumok/ktk/Kepezes_doktori/2010/2010_ZavotiJozsefn_e_d.pdf (2013. 10. 24.).

¹³ 1998. évi XXVI. törvény.

¹⁴ „A fogyatékos emberek a társadalom egyenlő méltóságú, egyenrangú tagjai, akik a mindenkit megillető jogokkal és lehetőségekkel csak jelentős nehézségek árán vagy egyáltalán nem képesek élni.”

A törvény célja nem más, mint „a fogyatékos személyek jogainak, a jogok érvényesítési eszközeinek meghatározása, továbbá a fogyatékos személyek számára nyújtandó komplex rehabilitáció szabályozása, és mindezek eredményeként a fogyatékos személyek esélyegyenlőségének, önálló életvitelének és a társadalmi életben való aktív részvételének biztosítása.”¹⁵

Az alapelvek megfogalmazásánál rögzítésre kerül az esélyegyenlőség, az előnyben részesítés, a fogyatékos állapot rosszabbodásának megelőzése, illetőleg következményeinek enyhítése, azonban kimarad egy nagyon fontos alapelv. Nem szabad meghozni úgy döntéseket, hogy azokba ne vonjuk be az érintetteket. Ez a „Semmit rólunk nélkülünk” elv.

Csak úgy lehet helyes és társadalmat fejlesztő döntéseket hozni, ha az érintetteket közvetlenül bevonjuk az eljárásba. Egyedül a speciális szükségletű személyek azok, akik reális képet tudnak adni a szükségleteikről. Képesnek kell lennie a törvény- és döntéshozónak kompromisszum, az érintett társadalmi réteggel való egyezség kötésére, hiszen e nélkül nem beszélhetünk szolidaritásról, ami minden társadalomban és emberi közösségben elengedhetetlen.

Az 5. § fogalmazza meg a speciális szükségletű személyek akadálymentes, továbbá érzékelhető és biztonságos épített környezethez való jogát. Ehhez a törvényi szakaszhoz kapcsolódik az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény 31. § (1) bekezdés d) pontja, mely szerint az „építmény elhelyezése során biztosítani kell [...] a közhasználatú építmények esetében a mindenké számára biztonságos és akadálymentes megközelíthetőséget.” Ami ezzel a Fot. 5. §-sal kapcsolatban a fő kérdés, az maga az akadálymentesítés határideje. A jogalkotó számos esetben toltta ki ennek a kötelezettségnek a határidejét, hiszen 2010. december 31-ig kellett volna minden önkormányzatnak és egyéb kormányzati szervnek megvalósítania az akadálymentesítést. A „magánszektornak, áruházaknak, vendéglátó-ipari és idegenforgalmi egységeknek, vállalkozásként működő gyógyszertáraknak pedig 2013. december 31-ig kell teljesíteniük az egyenlő esélyű hozzáférés feltételeit.”¹⁶ Sajnos a mai napig nem teljesítették a kötelezettségüket.

A törvény következő szakaszaiban található a kommunikáció, a közszolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés, továbbá a közlekedés akadálymentesítésének¹⁷ szabályozása.

Mind a kommunikáció, mind pedig a közszolgáltatásokról szóló törvényi szakasz tartalmaz egy nagyon lényeges fogalmat, ami nem más, mint az „egyenlő esélyű hoz-

¹⁵ 1998. évi XXVI. törvény 1. §.

¹⁶ http://civilhitek.aspnet.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=405&Itemid=79 (2013. 10. 30.).

¹⁷ „Az akadálymentesítés a fogyatékkal élők számára olyan feltételek biztosítását jelenti, mely kiküszöböli azokat a hátrányokat, melyeket fogyatékoságuk miatt el kell szenvedjenek. Más segítséget igényel egy mozgásában korlátozott, egy hallássérült, egy gyengénlátó vagy akár értelmi fogyatékos embertársunk. Hasznukra lehetünk különféle eszközökkel, tudatos környezetformálással, és segítséggünkkel.” In: <http://www.akadalymentesitesizakerto.hu/index.php/akadalymentesitesfogalmi> (2014. 01. 22.).

záférés.¹⁸ A szakaszok nem szabályozzák az egyenlő esélyű hozzáférés jelentését, mivel annak magyarázata megtalálható a törvény értelmező rendelkezései között. Ha vizsgálat alá vesszük a kommunikációról szóló részt, könnyen felismerhető, hogy a jogalkotó – ugyan csak utalva – a média segítségével, továbbá a szolgáltatók tájékoztatási kötelezettségével kívánja a fogyatékosokkal őket az egészséges emberekkel azonos helyzetbe hozni. Az utóbbira példaként szolgálhat a „védendő fogyasztó” kategóriáról történő tájékoztatás. A közműszolgáltató segítséget nyújt a speciális szükségletű személyeknek a szolgáltatással összefüggő tevékenységekben, mint például a számlakiegyenlítés.¹⁹ A törvény ezen részében található meg a személyi segítség, melynek egyik típusa lehet például a jeltolmács igénybevétele.

A közlekedés akadálymentességének biztosítását szintén előírja a törvény. Azonban az esetek döntő többségében nem valósul meg az akadálymentesítés, mivel az utasforgalmi létesítmények kialakításakor figyelmen kívül hagyják a speciális szükségletűek hátrányos helyzetét. Erre két példát szeretnék felhozni. A járdákra a legtöbb helyen nem alakítanak ki a vezetővonalat és taktilis köveket, melyek segítik a vakok közlekedését, amennyiben ez mégis megtörténik, ott találkozhatunk olyan hibával, hogy a kialakított járdán más akadályba ütközik a fogyatékosokkal élő. Ilyen például, mikor a vezetősvakok végén oszlopokat telepítenek.²⁰ A másik példa, amit említenék, hogy a kerekesszékekkel közlekedők szükségleteit sem veszik figyelembe, mikor a járdákat építik, ugyanis a legtöbb járdaszegély vagy túl magas, vagy túl meredeken döntött, vagy pedig a magassága megfelelő ugyan, azonban nem a gyalogátelőn „süllyeszti” le a szegélyt, hanem az úttest kanyarodásánál.

A Fot. harmadik fejezete tartalmazza az esélyegyenlősítés célterületeit, melynél külön figyelmet érdemel az egészségügyi területén előírt esélyegyenlősítés.

„A fogyatékos személy egészségügyi ellátása során – az 1997. évi CLIV. törvénnyel összhangban – figyelemmel kell lenni a fogyatékoságából adódó szükségleteire. A fogyatékos személy számára biztosítani kell – a fogyatékoságával összefüggésben – az állapota javításához, az állapotromlása megelőzéséhez szükséges rendszeres és hatékony egészségügyi ellátást. A fogyatékos személyeket ellátók speciális képzésének és továbbképzésének lehetőségét biztosítani kell.

¹⁸ „A szolgáltatás egyenlő eséllyel hozzáférhető akkor, ha igénybevétele – az igénybe vevő állapotának megfelelő önállósággal – mindenki, különösen a mozgási, látási, hallási, mentális és kommunikációs funkciókban sérült emberek számára akadálymentes, kiszámítható, értelmezhető és érzékelhető. Az épület egyenlő eséllyel hozzáférhető, ha mindenki, különösen a mozgási, látási, hallási, mentális és kommunikációs funkciókban sérült emberek számára megközelíthető, a nyilvánosság számára nyitva álló része bejárható, vészhelyzetben biztonsággal elhagyható, valamint az épületben a tárgyak, berendezések mindenki számára rendeltetészerűen használhatók. Az információ egyenlő eséllyel hozzáférhető akkor, ha az mindenki, különösen a mozgási, látási, hallási, mentális és kommunikációs funkciókban sérült emberek számára kiszámítható, értelmezhető és érzékelhető, az ahhoz való hozzájutás pedig az igénybe vevő számára akadálymentes.” Fot. 4. § h) pont.

¹⁹ http://www.eon.hu/Vedendo_fogyasztok?id=vedendo_fogyasztok&aloldal=% (2014. 09. 02.)

²⁰ Veszélyes oszlopok a vakok útjában (videó) In: <http://frissvideok.hu/hirek/424138-video-veszelyes-oszlopok-a-vakok-utjaban?i=seq> (2014. 09. 02.)

A fogyatékos személy egészségügyi ellátása során törekedni kell arra, hogy az ellátás segítse elő a rehabilitációját, társadalmi beilleszkedését, továbbá, hogy ne erősítse a betegség tudatát.²¹

A fent idézett szakasz a betegek külön „homogén” csoportját hozza létre, ezzel is erősítve, hogy a speciális szükségletű személyek kiemelt figyelmet érdemelnek. A kiemelt figyelem a speciális szükséglet miatt indokolt, mivel ebben az esetben olyan társadalmi rétegről van szó, ahol a teljes gyógyulás nagyon ritka vagy teljesen kizárt, ennek ellenére ezen személyeknek joguk van az állapotuk javításához, illetve szinten tartásához szükséges egészségügyi ellátásra.

A 13. § (2) bekezdést tekintve, az oktatás és képzés területén, a törvény vitatható.

„Abban az esetben, ha az – az e célra létrehozott szakértői és rehabilitációs bizottság szakértői véleményében foglaltak szerint – a fogyatékos személy képességeinek kibontakoztatása céljából előnyös, a fogyatékos személy az óvodai nevelésben és oktatásban a többi gyermekkel, tanulóval együtt – azonos óvodai csoportban, illetve iskolai osztályban – vesz részt.” A helyesebb megfogalmazás ennek a fordítottja lenne, miszerint:

Abban az esetben, ha – az e célra létrehozott szakértői és rehabilitációs bizottság szakértői véleményében foglaltak szerint – a fogyatékos személy képességeinek kibontakoztatása céljából előnyös vagy szükséges, a fogyatékos személy speciális óvodai nevelésben és oktatásban vesz részt.

A törvény megfogalmazása nyelvtanilag értelmezve azt sugallja, hogy általában a speciális szükségletű személyeket a társadalom többi tagjától elkülönítetten kell oktatni. Csak a kiváltságosoknak van „joguk” az egészséges társaikkal együtt tanulni. Ez a megfogalmazás nagyon helytelen, hiszen alapvetően azt kell feltételezni, hiszen úgy is van, hogy a fogyatékossgal élő gyermek az egészséges társai között érzi jól magát, és számára az az előnyös. A társadalom szemszögéből is aggályos ez a rendelkezés, hiszen akarva akaratlanul tovább erősíti az amúgy is meglévő sztereotípiákat. Mind a speciális szükségletű személyben, mind pedig a társadalom tagjaiban erősíti a fogyatékossgal szembeni negatív érzéseket. Az emberi méltósághoz való jog szintén sérelmet szenved, ha ilyen törvényi szakaszok megengedettek maradnak.

Felmerülhet a kérdés, miként sérül ebben a tekintetben az emberi méltóság és egyáltalán milyen „szerepe” van ennek a jognak? Az emberi méltóságnak két funkciója van, a személyiség-védelmi és az egyenlőséget biztosító funkció, ahogyan ezt Balogh Zolt is megfogalmazta tanulmányában. „Személyiség-védelmi [...] funkciójából az Alkotmánybíróság levezette az önazonossághoz való jogot [...] az önrendelkezési szabadságot [...], illetve a magánszférához való jogot, mint alapjogot.”²² Ebben a vonatkozásban az emberi méltósághoz való jog magában foglalja az önmegvalósításhoz, az önazonossághoz való jogot, melyeket korlátozni csak a szükségességi és arányossági teszten keresztül lehetséges. Mivel az ember társas lény, és az óvoda, az iskola, mint szocializációs környezet, jelentős hatást gyakorol a személyiség fejlesz-

²¹ Fot. 12. § (1) – (3) bek.

²² BALOGH Zolt: Az emberi méltóság: jogi absztrakció vagy alanyi jog. *Iustum Aequum Salutare*, VI. 2010/4. 37.

tésre, nem szabad lehetőséget adni a fogyatékossgal élők kirekesztésére. Hiszen, mint mindenki másnak, nekik is joguk van társas kapcsolatot kiépíteni bárkivel, nem csak más fogyatékossgal élő személyekkel. Amennyiben lehetőséget biztosítunk arra, hogy minden esetben az egészséges társaitól külön legyen oktatva a gyermek, akkor ezzel a társadalom peremére sodorjuk ezeket a speciális szükségletű embereket. Mint ahogyan fentebb már tárgyaltam, a jelenleg hatályos törvényi szöveg helytelenül került megfogalmazásra, hiszen ha grammatikailag interpretáljuk, akkor látható, hogy a szegregált oktatást helyezi előtérbe.

„*Abban az esetben, ha az (...) a fogyatékos személy képességeinek kibontakoztatása céljából előnyös, a fogyatékos személy az óvodai nevelésben és oktatásban a többi gyermekkel, tanulóval együtt (...) vesz részt.*” A visszásságot az „előnyös” szó alkalmazása okozza. Ez a kifejezés azt sugallja, hogy általában elkülönítetten tanulhat a speciális szükségletű gyermek a többitől, ez az általános eljárás, viszont, ha az előnyösebb neki, akkor kivételesen az egészséges gyermekekkel együtt.

A jogalkotó szándéka feltehetően az volt, hogy a fogyatékossgal élő gyermekeket integrálja, de a törvényi megfogalmazás teljesen ennek a célnak az ellentétére utal.

Az én megfogalmazásom ezzel szemben azt jelenti, hogy a speciális szükségletű gyermekek²³ általában együtt tanulhatnak a többivel, ellenben, ha szükséges és/vagy előnyösebb a számukra, akkor speciális oktatásban és nevelésben részesülnek.

Az oktatás problémájára és hiányosságaira hívja fel a figyelmet egy 2013-ban készült országjelentés is, mely szerint „a magyar oktatási rendszer sincs kellőképpen felkészülve a fogyatékossgal élő gyermekekre. A fő problémát a fogyatékossgal élő gyermekek befogadása és általános oktatáshoz való hozzáférése jelenti.”²⁴

A nemzeti köznevelésről szóló törvény²⁵ szintén alátámasztja a nézetemet, hiszen itt az kap hangsúlyt, hogy a köznevelés kiemelt feladata a sajátos nevelési igényű tanulók minél teljesebb társadalmi beilleszkedése megteremtésének biztosítása. A társadalmi beilleszkedés akkor valósítható meg a legjobban, ha már kezdet kezdetén a többi gyermekkel tanulhatnak együtt a speciális szükségletűek. Noha a túlzott uniformizálás maga után vonhatja a szegregációt, mégis ez tűnik a legjobb stratégiá-

²³ A speciális szükségletű gyermekek alatt elsősorban a fizikai fogyatékossgal szenvedő gyermekeket értem, mint a siketek és nagyothallók, vakok és gyengédlátók, mozgáskorlátozottak, beszéd-fogyatékosok. Az értelmi sérültek is természetesen idetartoznak, azonban a fogyatékossgal élők nagy része szellemileg teljesen ép. A speciális oktatás és nevelés nem a szellemi képességeik korlátozottsága vagy hiánya miatt szükséges, hanem, mivel olyan fizikai hátránnyal rendelkeznek, melyek kiküszöbölése csak speciális módszer alkalmazásával lehetséges. Gondoljunk csak bele, hogy például egy siket gyermeknek miként adhat feladatot a pedagógus? Természetesen például jelbeszéddel. Noha ehhez a pedagógusok továbbképzését vonja maga után, nem szabad megfelelednünk arról, hogy a gyermekek joga mindennél előbbre való, és az emberi méltóság, mint alapjog, itt szintén még nagyobb hangsúlyt kap.

²⁴ Országjelentés Magyarországról a fogyatékossgal élő gyermekekkel foglalkozó tagállami szakpolitikákról szóló tanulmányhoz. Európai Parlament Belső Politikák Főigazgatósága Állampolgári jogok és alkotmányügyek 6. http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/474424/IPOL-LIBE_ET%282013%29474424_HU.pdf (2014. 09. 08).

²⁵ 2011. évi CXCV. törvény 3. § (6) bekezdés.

nak, mivel a felnőtt társadalomban elenyésző, azaz szinte zéró azoknak a munkahelyeknek a száma, ahol képesek fogyatékossgal élőket foglalkoztatni. A speciális szükségletű személyeket is bizonyos szintig és mértékig alakítani kell a társadalomhoz, ugyanakkor a társadalomnak is alakulnia kell hozzájuk. Tekinthető ez egy kölcsönös tanulási folyamatnak. Franciaországban már évtizedek óta hangsúlyozzák, hogy a speciális szükségletű gyermekek integrált oktatása nagyon fontos, hiszen „nem csak gondozásra van szükségük a szóban forgó gyermekeknek, hanem az is fontos, hogy családjukon kívül is olyan környezetben lehessenek, amely kedvezően hat fejlődésükre, és amely felkészíti őket a társadalomban való életre.”²⁶ A „bizonyos szint és mérték” természetesen személyre szabott, mely függ a fogyatékossg fajtajától és mértékétől. A szakértői és rehabilitációs bizottság feladata lenne ennek a szintnek a felmérése.

A 15–18. §§ deklarálják a foglalkoztatáshoz,²⁷ lakhatás megválasztásához²⁸ és a kultúrához, sporthoz való jogot,²⁹ melynél a jogalkotó megfogalmazása is az integrációt segíti.

A negyedik fejezet tartalmazza a fogyatékkal élők rehabilitációját.³⁰ A rehabilitációnak többféle vetülete létezik, úgy mint orvosi, mentálhigiénés, szociális, kulturális és foglalkoztatási rehabilitáció. Mindegyik vetület a speciális szükségletű személyek integrálását tartja szem előtt, és végső soron ennek sikerességéhez magának az érintettnek is aktívan közre kell működnie. A törvény szakaszait olvasva elmondható, hogy előtérbe kerül a rehabilitáció orvosi vetülete, hiszen már az első bekezdés úgy fogalmaz, hogy olyan szempontrendszer kiadásán kell gondolkodni, amely magában foglalja a rehabilitációs folyamat során elért képességfejlődés rendszeres felmérését, és lehetővé teszi a rehabilitációs program szükség szerinti módosítását, továbbfejlesztését.³¹

Akár csak az alapelveknél, itt is hiányzik a „semmit rólunk nélkülünk” elv, mivel elsősorban intézményi szerveződést ír elő a nevezett szakasz.

²⁶ Brigitte BELMONT – Aliette VÉRILLON: Fogyatékkal élő gyermekek integrált nevelése a francia óvodákban. (ford.: BAJOMI Iván): *Educatio*, 14. 2005/4. 840. <http://epa.oszk.hu/01500/01551/00034/pdf/405.pdf> (2014. 05. 22.).

²⁷ „A fogyatékos személy lehetőség szerint integrált, ennek hiányában védett foglalkoztatásra jogosult.” (15. § (1) bek.).

²⁸ „A fogyatékos személynek joga van a fogyatékossgának, személyes körülményeinek megfelelő - családi, lakóotthoni, intézményi - lakhatási forma megválasztásához.” (17. § (1) bek.).

²⁹ „A fogyatékos személy számára lehetővé kell tenni a művelődési, kulturális, sport- és más közösségi célú létesítmények látogatását.” (18. § (1) bek.).

³⁰ „A rehabilitáció hivatalos, lényegében világszerte elfogadott meghatározását a WHO tette közzé 1980-ban: olyan szervezett segítség, melyre egészségükben, testi, szellemi épségükben tartósan vagy véglegesen károsodott emberek rászorulnak a társadalomba, a közösségbe történő visszailleszkedésük érdekében.” In.: KÖNCZEI György: *Bevezetés a komplex rehabilitációba*. Budapest, ELTE GYK, 2009.; KÖNCZEI György – KULLMANN Lajos: *A (komplex) rehabilitáció alapjai* 15. <http://mek.oszk.hu/09800/09834/09834.pdf> (2013. 11. 03.).

³¹ Fot. 21. § a) bek.

A fogyatékos személyek rehabilitációjának megvalósulása érdekében a társadalmi esélyegyenlőség előmozdításáért felelős miniszter szakmai felügyelete alatt álló szervezet:

1. a rehabilitációs programban megjelölt szolgáltatásokhoz, ellátásokhoz való hozzáférés megszervezését,
2. a rehabilitáció folyamatában közreműködő szervezetekkel, személyekkel való együttműködést,
3. a rehabilitációs tevékenységük figyelemmel kísérését,
4. a segédeszköz, valamint a segédeszköz-ellátás fejlesztés irányainak kidolgozását, a segítő szolgálatok, illetve azok hálózatának kialakításánál figyelembe veendő szempontok kidolgozását,
5. a rehabilitációs folyamatban összegyűjtött tapasztalatok alapján szakmai-módszertani ajánlások kidolgozását,
6. a szolgáltatást nyújtó szervezetekkel és az általuk nyújtott rehabilitációs szolgáltatásokkal kapcsolatos adatok, információk gyűjtését látja el.³²

Az V. fejezet tartalmazza a fogyatékosági támogatásra vonatkozó rendelkezéseket, míg a következő rész az Országos Fogyatékoságügyi Programról szól. A „Programban foglaltakat az egészségügyi, foglalkoztatási, szociálpolitikai, oktatási, közlekedési tervezésben, továbbá a településfejlesztésben, valamint az egyéb állami tervezés körébe tartozó döntés meghozatala során érvényre kell juttatni.”³³ „Az Országos Fogyatékoságügyi Tanács részt vesz a Program előkészítésében, és figyelemmel kíséri annak végrehajtását.”

A Program a következőket tartalmazza:

- a) a fogyatékosággal élő népesség társadalmi helyzetének bemutatását;
- b) a rehabilitációval kapcsolatos célok meghatározását;
- c) a fogyatékos személyeket érintő társadalmi szemlélet kedvező irányú megváltoztatásához szükséges tennivalókat;
- d) a fogyatékos személyek és családjuk életminőségének javításához szükséges feltételrendszer meghatározását;
- e) a fogyatékos személyeknek a társadalom életében való aktív részvételét elősegítő terveket;
- f) a fogyatékos személyek létszámához és társadalmilag elismert igényeikhez igazodva a közlekedési rendszerek (tömegközlekedési eszközök, utasforgalmi létesítmények), a szállítás, az épített környezet átalakításának, valamint a speciális oktatás és speciális foglalkoztatás célállapotban elérendő indokolt mértékének meghatározását;
- g) a közszolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés megteremtéséhez szükséges, az állam által biztosítandó eszközöket és intézkedéseket;
- h) a kitűzött célok megvalósításához szükséges eszközök és intézmények meghatározását.

³² Fot. 20–21. §.

³³ Fot. 26. § (1) bek.

A Fot. nem hagyja tisztázatlanul azt a kérdést sem, hogy mit tehet az a speciális szükségletű személy, akit állapota miatt hátrány ér. A törvény a személyhez fűződő jogok megsértésének következményeire utal.

Tehát ebben a tekintetben a sérelmet szenvedett személy az alábbi igényeket érvényesítheti, ha hátrány éri állapota miatt:

- „a) a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását;
- b) a jogsértés abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől;
- c) azt, hogy a jogsértő adjon megfelelő elégtételt, és ennek biztosítson saját költségén megfelelő nyilvánosságot;
- d) a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását és a jogsértéssel előállított dolog megsemmisítését vagy jogsértő miavoltától való megfosztását;
- e) azt, hogy a jogsértő vagy jogutódja a jogsértéssel elért vagyoni előnyt engedje át javára a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint,³⁴
- f) sérelemdíjat követelhet az őt ért nem vagyoni sérelemért,³⁵
- g) kártérítést is követelhet.³⁶

4. Magyarország Alaptörvénye

Nem csak a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló törvény tartalmaz rendelkezést a speciális szükségletű személyekre vonatkozóan, hanem Alaptörvényünk is.

Magyarország Alaptörvénye 2012. január 1-jén lépett hatályba.

4.1. A Nemzeti hitvallás

Az Alaptörvény Nemzeti hitvallással kezdődik, melyben a jogalkotó megfogalmazta azt, hogy vallja az elesettek és a szegények megsegítésének kötelességét. Noha sokak által vitatott a hitvallás Alaptörvényben elfoglalt szerepe, mégis jelentős hatással kell, hogy legyen az Alaptörvény és a jogrendszer egészére. Ez olvasható a kormány honlapján is. „Az Alaptörvény rendelkezéseit azok céljával, a benne foglalt Nemzeti hitvallással és történeti alkotmányunk vívmányaival összhangban kell értelmezni.”³⁷

Kérdés, hogy ki számít elesettnek? Az absztrakt szöveg természetesen nem fejt ki, „hogy kik tartoznak az »elesettek« csoportjába. Felmerülhet a kérdés, hogy a kifejezés a fogyatékossgal élő személyekre is vonatkozik-e.”³⁸ Nézetem szerint a speciális szükségletű személyek mindenképp beletartoznak ebbe a kategóriába, hiszen állapotuk súlyos, emberi méltóságuk folyamatosan sérülékeny, személyes szabadságukban, önálló életvitelükben erősen korlátozottak.

³⁴ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről 2:51. § (1) bek.

³⁵ Ptk. 2:52. § (1) bek.

³⁶ Ptk. 2:53. §.

³⁷ <http://www.kormany.hu/hu/mo/magyarorszag-alkotmanyjogi-berendezkedese> (2013. 11. 04.).

³⁸ HADI Nikolett: *A fogyatékossgal élő személyek alapjogai*. PhD értekezés. Kaposvár, 2013. 52.

Hadi Nikoleta szerint az „»elesettek«” kifejezés használata a fogyatékossgal élő emberek vonatkozásában tévesen azt is közvetítheti, hogy az érintett személyek élethelyzete egészségügyi károsodásuk következtében teljes mértékben a társadalompolitikai eszközrendszer minőségén múlik, önrendelkezésük figyelembevétele nélkül alakul.” Úgy véli, „hogy nem egészen elfogadható az olyan alaptörvényi kategória – így az »elesettek« szó – használata, amelynek alanyi köre, tartalma nem határozható meg egyértelműen. A hivatkozott kifejezés említett értelmezési lehetőségét erősítheti emellett, hogy a Nemzeti Hitvallás az elesettek megsegítésének kötelezettségéről szól, nem emeli ki azonban, hogy ők a társadalom egyenrangú tagjaiként mindenki mással egyenlően megillető jogokkal rendelkeznek.” Úgy véli „ez a megközelítés szigorúan az állam paternalista hozzáállását helyezi előtérbe. Paternalista államban ugyanis az állam az egyénnél jobban tudja mi jó az egyén, valamint jobban tudja mi jó a társadalom, és annak csoportjai számára is; az emberek lemondanak önrendelkezésükről, az állam pedig önmagától is védi az egyént.”³⁹ Részben egyetérték a szerzővel, hiszen valóban tartalmazhat ilyen paternalista vonalat az említett hitvallás. Azonban, nem csak az elesettek köre lehet szűkebb vagy tágabb, hanem a „megsegítés” jelentése is, melynek tisztázása a törvényi szint feladata. Nézetem szerint ez a kifejezés mind anyagi, mind pedig természetbeni segítséget jelent a fogyatékossgal élő személyek vonatkozásában. Természetbeni segítségbe pedig az akadálymentesítés beletartozik, és ez az a pont, melynél nem értek egyet Hadi Nikolettával. Ha az állam, mindent megtesz azért, hogy a speciális szükségletű személyeknek megteremtse az esélyegyenlőséget, akkor a paternalista vonal elhalványulni látszik. Az is igaz, hogy a törvényhozó jelenleg nem tesz eleget ennek a kötelezettségének, mivel az akadálymentesítési határidőket folyamatosan kitolta, továbbá szándékában áll a határidőt eltörölni, mely a későbbiekben nagy problémákat fog okozni a fogyatékossgal élőknek.

„»Valljuk, hogy a közösség erejének és minden ember becsületének alapja a munka, az emberi szellem teljesítménye.« Véleményem szerint, ennek a mondatnak az Alaptörvényben való szerepeltetése aggályokat okozhat a fogyatékossgal összefüggésében. Ennek oka, hogy a fogyatékossgal élő személyeket érintő alapjogvédelem igénye magára az emberi méltóság érinthetetlen voltára vezethető vissza. A méltóságból, mint a személyiségi jogok anyajogából ered a becsület is, amely a személyiség egyéni, belső értékeire vonatkozik, a személyről a környezetében, illetve a társadalomban kialakult kedvező értékítéletet foglalja magában. Az Alkotmánybíróság pedig megfogalmazza, hogy a »[...] ... a méltóság az emberi étellel együttjáró minőség, amely oszthatatlan és korlátozhatatlan, s ezért minden emberre nézve egyenlő. [...] Emberi méltósága és élete mindenkinek érinthetetlen, aki ember, függetlenül fizikai és szellemi fejlettségétől, illetve állapotától, és attól is, hogy emberi lehetőségéből mennyit valósított meg, és miért annyit.« A fogyatékossgal élő személy becsületét sem határozza meg értelmi, vagy munkavégzésre való képessége. A hivatkozott mondat interpretációjával összefüggésben fontosnak tartom kiemelni, hogy más lenne a helyzet, ha a preambulum tartalmazna olyan rendelkezést, amely ezen az értel-

³⁹ Uo.

mezésen enyhítene.⁴⁰ Teljes mértékben egyetérték Hadi Nikolettával, valóban nem szerencsés a munkához kötni az ember becsületét.

Fontosnak tartok még egy vonalat kiemelni a Nemzeti hitvallásból.

„Valljuk, hogy a polgárnak és az államnak közös célja [...] a szabadság kiteljesítése.”
 „A szabadságnak két faja van: az egyéni és a politikai szabadság.”⁴¹ Az egyéni szabadságon belül helyezkedik el a személyi szabadság, mely már kapcsolódik a fogyatékosággal élők emberekhez. Ahhoz, hogy kiteljesedjen a szabadság, elengedhetetlen az akadálymentesítés, más különben a személyi szabadság sérül. Tehát, ezzel a hitvallással az állam elkötelezte magát az akadálymentesítés oldalán, azaz, lehetővé kell tenni például a mozgáskorlátozottaknak az akadálymentes közlekedést, a vakoknak és gyengén látóknak, továbbá a siketeknek és nagyot hallóknak a tájékozódás lehetőségét, az információkhoz való hozzáférést.

A hitvallás tárgyalása után nézzük meg az egyes cikkeket a speciális szükségletűek szemszögéből.

4.2. Egyes alaptörvényi rendelkezések jelentése

Az O) cikk szerint „Mindenki felelős önmagáért, képességei és lehetőségei szerint köteles az állami és közösségi feladatok ellátásához hozzájárulni.” Hadi Nikoletta szerint „az egyén »önmagáért való felelősségének« elismerése az Alaptörvényben [...] a fogyatékosággal élő személyek tekintetében helytálló fordulat lehet, hiszen megfelel az önálló életvitel és a társadalmi életben való részvétel iránti törekvéseknek.”⁴² A meglátás szerintem is helyes, azonban az önálló életvitel akkor valósulhat meg, ha ennek feltételeit az állam és a társadalom, a család és a munkahelyi közösség együttműködve megteremti. A feltételek pedig nem mások, mint például az akadálymentesség, esélyegyenlőség biztosítása, továbbá az előítéletek elvetése. Ezt támasztja alá a Fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló ENSZ egyezmény (CRPD – Convention on the Rights of Persons with Disabilities), melyet Magyarország 2007-ben ratifikált. A megállapodás az alapvető emberi jogokat megerősíti, valamint kifejezetten a fogyatékos személynek tulajdonított jogokat is deklarálja. Ilyen az önálló életvitel, valamint a személyes mobilitáshoz való jog, melyeket a 19. és 20. cikkekben találhatunk. Még az egyezmény preambulumban rögzítésre kerül, hogy az részes államoknak tekintettel kell lenniük arra, hogy „a különböző okmányok és kötelezettségvállalások ellenére a fogyatékosággal élő személyek továbbra is akadályokkal szembesülnek a társadalomban való egyenlő részvételük során, és amiatt, hogy emberi jogaik a világ valamennyi táján sérülnek.”

Az Alaptörvény II. cikke „Szabadság és felelősség” szerint: „Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz,

⁴⁰ HADI i. m. 52.

⁴¹ BÚZA László: *A szabadság jogi fogalma* 757. In: http://mtdportal.extra.hu/ADATTAR/cikkstar/b_cikk/buza_laszlo_a_szabadsag_jogi_fogalma.pdf (2013. 11. 04.).

⁴² HADI i.m. 51.

a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.⁴³ A speciális szükségletű személyeknél sajnos folyamatosan sérül az emberi méltóság. A sérülés egyrészt az egészségügyi állapot megváltoztathatatlanágából is fakad, másrészt pedig az állam és a társadalom is sérti, mikor nem biztosítják a speciális szükségletűek önálló életvitelét segítő feltételeket, például akadálymentesség, esélyegyenlőség. Ez a sérelem persze nem jelenti azt, hogy épp rájuk nem vonatkozna ez a törvényi védelem, sőt, még inkább olyan helyzetet kell teremteni, ami ezt a sérelmet megszünteti vagy enyhíti. Épp ezért szükségesnek tartom azt, hogy az állam akár kényszerrel is fellépjen az akadálymentesítés oldalán. Kérdésként felmerül a tulajdonosi autonómia figyelembe vétele azzal összefüggésben, hogy lehet-e állami kényszerrel alkalmazni egy boltnál, a nincs akadály mentesítve, mert például lépcsők vannak? Amennyiben nincs az átalakításra anyagi fedezete, akkor is kikényszeríthető az akadálymentesítés? Mindkét kérdésre a válasz, igenlő. Minthogy minden vállalkozás köteles a tűz- és biztonságvédelemre anyagi fedezetet és figyelmet biztosítani, úgy legyen köteles az akadálymentesítésre is. És ez, nem csupán a vállalkozásokra irányadó követelmény, hanem az államra is.

A fogyatékosággal élők vonatkozásában nem csak a méltóság⁴⁴ sérül, hanem az élethez való jog is.

De mi is az élet? A legtöbben az élet alatt a biológiai létezést értik és megfelelnek az emberi mivoltból fakadó többletekről. Ez alatt azt értem, hogy egy fogyatékosággal élő, az esetek többségében, sajnos semmiképpen nem élhet úgy, mint egy „egészséges”. Értendő itt a barátokkal való kapcsolattartás, a házasság és családalapítás, de természetesen ide sorolható a munkavállalás is. Egyes nézetek szerint, ez csupán a cselekvőképesség aspektusa, de ez koránt sincs így. Ezek az emberek, fizikai adottságuk, azaz testi fogyatékoságuk miatt, illetve a meg nem szüntetett akadályok miatt nem tudnak elhelyezkedni a munkaerő piacon, valamint esetlegesen otthonukat sem tudják elhagyni, és így a barátság kötése és a velük való kapcsolattartás, továbbá a pár keresés is lehetetlen. Ha nem igazítjuk a környezetet a speciálisuk a környezetet, akkor ennek a társadalmi rétegnek soha sem lesz esélye a felzárkózásra. Márpedig, ha sikerül ezeket a személyeket a társadalomba visszavezetni, hát megvalósulna az integráció, az hasznos a társadalomnak is és hasznos az egyénnek is. A fogyatékos személyek integrálásának jelentősége kettős. Egyrészt azért, mert mint minden embert, úgy megilletik a személyes szabadság, az önrendelkezés és önmegvalósítás joga a sérült személyeket is. Másrészt azzal, hogy a társadalom integrálja őket, be tudnak kapcsolódni a társadalmi termelésbe is, ami támogatná az országok gazdaságát. Ha egy fogyatékos személynek meg tudjuk teremteni az öfenntartás lehetőségét, úgy, hogy biztonságosan el tudja tartani önmagát és családját, akkor az ál-

⁴³ 2011. április 25-i Alaptörvény II. cikk.

⁴⁴ Az „emberi méltósághoz való jog »anyajog«, azaz a még nem nevesített szabadságjogok forrása. Értelmezése hatással van az egyéni autonómia határainak megvonására [...]”. 23/1990. (X. 31.) AB határozat. A speciális szükségletű személyek vonatkozásában e jog sérelmét jelenti, mikor nem tudnak élni a jogszabályokban biztosított jogaikkal, mert az akadálymentesítés sem teljes körű, továbbá a társadalomban meglévő negatív előítéletek is ide tartoznak.

lamnak sem kellene olyan mértékű anyagi támogatást nyújtani, mint így, hogy erre nincs lehetősége. Ahhoz, hogy a beilleszkedés megvalósuljon, több ágazatnak is fogyatékos-orientálnak kell lennie. Ez a több ágazat magában foglalja az oktatást, foglalkoztatást, kultúrát és sportolást is.

Visszatérve az Alaptörvény II. cikkére, elmondható, hogy ezt erősíti az I. cikk (1) bekezdés, miszerint „AZ EMBER sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait tiszteletben kell tartani. Védelmük az állam elsődendő kötelezettsége.” Itt szintén megerősítést nyer az állam kötelezettsége a speciális szükségletekkel, így az akadálymentes környezet megteremtésével kapcsolatban.

Az Alaptörvény III. cikk (1) bekezdése foglalkozik a kegyetlen, embertelen, megalázó bánásmód és büntetés tilalmával. Habár ez a cikk elsősorban a bűncselekmények miatt elítéltek védelmeként funkcionál, úgy gondolom, hogy a speciális szükségletűek védelmére ugyanúgy vonatkozik. A fogyatékosággal élő emberek gyakran szembesülnek megalázó bánásmóddal, pl. mikor nincs megfelelő akadálymentes környezet biztosítva számukra, továbbá a társadalomban meglévő előítéletek miatt is.

Az Alaptörvény XI. cikke a következőt tartalmazza: „Minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez. Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja.”⁴⁵

A hazai helyzetet vizsgálva látható, hogy itt is a legnagyobb problémát az akadálymentesítés hiánya jelenti, e nélkül ugyanis semmilyen speciális szükségletű személy nem tud élni a törvény adta jogával.

Amennyiben nem valósul meg az akadályok elhárítása, továbbá az integrált felsőoktatás, nem lesz lehetősége a fogyatékosággal élőknek szakképesítést szerezni. Előrelépést jelent a fogyatékos-ügyi koordinátorok alkalmazása, akiknek az a feladatuk, hogy a speciális szükségletű hallgatók esélyegyenlőségét megteremtsék mind a fizikai környezet, mind pedig a főiskola belső kommunikációjának akadálymentesítésével.

Ez a problémakör már átvezet bennünket egy újabb kérdés megtárgyalásához, mely a foglalkozás szabad megválasztásához való jog. Az Alkotmánybíróság a foglalkozáshoz való alapjog természetére és korlátozhatóságára vonatkozó álláspontja a 21/1994 (IV. 16.) számú határozatban részletesen kifejtésre került.

„Kimondta, hogy a munkához való jogtól, mint alanyi jogtól meg kell különböztetni a munkához való jogot, mint szociális jogot, különösen annak intézményi oldalát: a megfelelő foglalkoztatáspolitikára, munkahelyteremtésre vonatkozó állami kötelezettséget. A munkához való jog, alanyi jogi értelemben a munka (foglalkozás, vállalkozás) megválasztásának és gyakorlásának szabadságát jelenti. Ebbe mindenfajta foglalkozás, hivatás, összefoglalóan: a munka megválasztásának és gyakorlásának szabadsága beletartozik. A munkához (foglalkozáshoz, vállalkozáshoz) való alapjog a szabadságjogokhoz hasonló védelemben részesül az állami, közhatalmi beavatkozásokkal és korlátozásokkal szemben. E korlátozások alkotmányossága azon-

⁴⁵ Alaptörvény XI. cikk (1) és (2) bekezdés.

ban eltérően minősítendő aszerint, hogy a foglalkozás gyakorlását vagy annak szabad megválasztását korlátozza-e az állam. Ez utóbbin belül is különbözik a megítélés az adott foglalkozásba kerülés szubjektív (alanyi) vagy objektív (tárgyi) korlátokhoz kötése alapján. Az alanyi feltételek teljesítése elvileg mindenki előtt nyitva áll.⁴⁶

Ez a lehetőség a speciális szükségletű személyek esetén nem adatik meg, mivel a legtöbb munkahely nem fogyatékos-barát, tehát adott esetben hiányzik az objektív feltétel megvalósulása. A munkához való jog, mint alapjog vizsgálatával összefüggésben felmerül a kérdés, hogy van-e joga az államnak olyan intézkedést hozni, illetve arra köteles-e, ami a fogyatékosokkal élő emberek elhelyezkedését segíti a munkaerőpiacon, s ugyanakkor nehezebb helyzetbe kerülnek a munkáltatók, ha olyan feltételek kerülnek előírásra, az esélyegyenlőség megteremtése érdekében, melyre nincs megfelelő anyagi fedezet? Továbbá, amennyiben igen a válasz a feltett kérdésre, úgy az nem vonná maga után a szabadságjogokhoz hasonló védelem sérelmét? bben az esetben, mi az a határ, melynél van lehetőség a beavatkozásra, kötelezésre, ugyanakkor nem számít sérelemnek a beavatkozás? Ez a határ, az emberi méltósághoz való alapjog. A fogyatékosokkal élők emberi méltósága magában foglalja azt, hogy legyen lehetősége az önmegvalósításra. Ez az önmegvalósítás, sok más lehetőség mellett, a munka világába vezet, s mindezen túl, biztosítani kell számukra a biztonságos megélhetést. Mint azt korábban kifejtésre került, hogy a fogyatékosokkal élő személyek integrációja kettős jelentőséggel bír, hiszen, ha van lehetőség a foglalkoztatásukra, akkor a társadalmi termelésbe is be tudnak kapcsolódni, mely hosszú távon előnyös az államnak is gazdasági szempontokból. Azok a fogyatékosokkal él személyeknek,⁴⁷ akik valóban olyan fizikai és/vagy mentális állapottal rendelkeznek, mely mellett még képesek munkát vállalni, legyen lehetőségük e joggal élni. Úgy gondolom, hogy hibás az a foglalkoztatási és fogyatékos-ügyi politika, mely azokat a személyeket is a munka világába kényszeríti, akik már rendelkeznek olyan orvosi szakvéleménnyel, mely kizárja őket e foglalkoztatás lehetőségéből. A fizikai állapot felülvizsgálata nem alkalmas a munkaképesség helyreállítására, ha valós fizikai változás nincs, csupán okirati változás.

Noha ez az intézkedés a visszaéléseket hivatott kiszűrni, a módszer helytelen, mivel a nem megfelelő minősítés miatti munkába kényszerítés eredményezhet állapot romlást, mely a későbbiekben maga után vonja a magasabb összegű támogatásra való jogosultságot. Ez pedig azzal jár, hogy az állam több támogatást köteles nyújtani, mint azt korábban tette. A jövőbeli visszaélésekre hozott új szabályozás lehet megoldás, de a korábbi okiratokban szereplő adatok felülvizsgálata nem vezet célra.

⁴⁶ GULYÁS Péter: A munkához, a munka és foglalkozás szabad megválasztásához való jog az Alkotmánybíróság gyakorlatában. *Esély* 2002/5. 36. In: http://www.esely.org/kiadvanyok/2002_5/GULYAS.pdf (2014. 01. 20.)

⁴⁷ „Fogyatékos személy az, aki érzékszervi – így különösen látás-, hallásszervi, mozgásszervi, értelmi – képességeit jelentős mértékben vagy egyáltalán nem birtokolja, illetőleg a kommunikációjában számottevően korlátozott, és ez számára tartós hátrányt jelent a társadalmi életben való aktív részvétel során. Megváltozott munkaképességű személy, aki testi vagy szellemi fogyatékos, vagy akinek az orvosi rehabilitációt követően munkavállalási és munkahely-megtartási esélyei testi vagy szellemi károsodása miatt csökkennek.” Az alapvető jogok biztosának jelentése az AJB-2618/2012. sz. ügyben.

XIX. cikk (1) bekezdés: „Magyarország arra törekszik, hogy minden állampolgárának szociális biztonságot nyújtson. Anyaság, betegség, rokkantság, fogyatékoság, özvegyesség, árvaság és önhibáján kívül bekövetkezett munkanélküliség esetén minden magyar állampolgár törvényben meghatározott támogatásra jogosult.”⁴⁸ Mint az olvasható, ez a cikk nevesíti a fogyatékosággal élőket, akik támogatásra jogosultak. „A szociális biztonsághoz való jog kérdésével foglalkozó alkotmánybíróági határozatokhoz fűzött párhuzamos és különvélemények nagy számát figyelembe véve úgy tűnik, hogy e jog természetét illetően nem alakult ki konszenzus a testületen belül.”⁴⁹

Érdemes tudni, hogy a szociális biztonsághoz való jog második generációs jogok közé tartozik. „Az alapjogok második generációjába sorolt *szociális jogok* [...] már nem jelentettek olyan »erőteljes«, alanyi jogosultságokat, mint az első generációs szabadságjogok, a – felelősségteljes – államok ezen a téren mindig is »ódzkodtak« még az – egyéb területeken nem is mindig komolyan vett – nemzetközi jogi kötelezettségek vállalásától. *Vörös Imre* alkotmánybíró az alapjogok e két generációja közötti megkülönböztetésből a korlátozhatóságban történő differenciálást is levezeti, hogy ti. míg a hagyományos alapjogok esetén az államnak az egyén cselekvési szabadságába való behatolása elleni közjogi-alkotmányjogi igény az államot tartózkodásra kötelezi, addig a szociális biztonsághoz való jog esetében az alapjogi viszony az egyén javára az államot tevéssé, pozitív cselekvésre kötelező igényt fogalmaz meg, az állam éppen az egyén magánszférájába való behatolásra egyenesen köteles, hiszen kötelezettségének lényege éppen ez. *Vörös Imre* szerint tehát az állam fogalmilag nem hatolhat be alapjog korlátozás címén az egyén cselekvési szabadságába, mivel már eleve fogalmilag benne van. Szociális segélyezési intézmények esetén az állam kizárólagosan, a társadalombiztosítás esetében pedig akár kizárólagosan, akár vegyes rendszerben szerepet vállalhat ennek az alapjognak az érvényre juttatásában. A szociális biztonsághoz való alapjognak az *állam behatolása révén történő korlátozása így elvileg és fogalmilag kizárt*, gyakorlatilag pedig értelmezhetetlen.”⁵⁰

Az 1949. évi XX. törvény, a Magyar Köztársaság Alkotmánya 17.⁵¹ illetve a 70/E.⁵² §-ai tartalmazták a szociális biztonsághoz való joggal kapcsolatos rendelkezéseket. *Vörös Imre* a 26/1993. (IV. 29.) Alkotmánybíróági határozathoz fűzött különvéleményében a fent említett két szakaszának egymáshoz való viszonyát vette vizsgálat alá. Nézete szerint a 17. § szakasz a szociális biztonsághoz való jog egyik megvalósítási formája, melyből az következik, hogy a „szociális biztonságra az összes rászoruló

⁴⁸ Alaptörvény XIX. cikk (1) bek.

⁴⁹ JUHÁSZ Gábor: A szociális biztonsághoz való jog alkotmányos újraszabályozása elé. *Esély*, 1995/3. 10. In: http://www.esely.org/kiadvanyok/1995_3/aszocialibiztonsaghoz.pdf (2014. 01. 21.).

⁵⁰ Téglási András: A szociális állam „erodálása” vagy megmentése? – avagy a szociális biztonság az új Alaptörvényben. *Jogelméleti Szemle*, 2011/4. In: <http://jesz.ajk.elte.hu/teglasi48.html> (2014. 09. 12.).

⁵¹ A Magyar Köztársaság a rászorulókról kiterjedt szociális intézkedésekkel gondoskodik.

⁵² (1) A Magyar Köztársaság állampolgárainak joguk van a szociális biztonsághoz; öregség, betegség, rokkantság, özvegyesség, árvaság és önhibájukon kívül bekövetkezett munkanélküliség esetén a megélhetésükhöz szükséges ellátásra jogosultak. (2) A Magyar Köztársaság az ellátáshoz való jogot a társadalombiztosítás útján és a szociális intézmények rendszerével valósítja meg.

állampolgárnak joga van, nem csak az Alkotmányban külön megnevezett csoportokhoz tartozóknak.”⁵³

Alaptörvényünk fent idézett cikke is felsorol bizonyos csoportokat, de értelmezni ebből a szempontból nem szükséges másként. A csoportok köre bővült a „fogyatékoság” kifejezésével, ezzel is szélesebb értelmezési lehetőséget biztosítva a jogalkalmazóknak.

5. A fogyatékosággal élők személyekkel kapcsolatos rendelkezéseket tartalmazó egyéb jogszabályok rövid áttekintése

A teljesség igénye nélkül néhány jogszabályi rendelkezést fogok ismertetni a fogyatékosággal élő személyek tekintetében.

Mint ahogyan az a korábbi fejezetben is tárgyalásra került, a speciális szükségletekkel kapcsolatban más jogszabályok is tartalmaznak rendelkezéseket, mint például az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény 31. § szakasza, amely előírja a közhasználatú építmények mindenki számára biztonságos és akadálymentes megközelíthetőségének biztosítását.

Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény 8. § szakaszának g) pontja tartalmazza a fogyatékoságon alapuló közvetlen hátrányos megkülönböztetés fogalmát. „Közvetlen hátrányos megkülönböztetésnek minősül az olyan rendelkezés, amelynek eredményeként egy személy vagy csoport valós vagy vélt [...] fogyatékosága [...] miatt részesül kedvezőtlenebb bánásmódban, mint amelyben más, összehasonlítható helyzetben levő személy vagy csoport részesül, részesült vagy részesülne.”

A felnőtt oktatásról szóló 2013. évi LXXVII. törvény szintén utal a fogyatékkal élőkre, egyrészt meghatározza a fogyatékos felnőtt fogalmát jogszabályi utalásokkal, a 24. § szakasz lefekteti, hogy az „állam a fogyatékos felnőttek képzéséhez a költségvetési törvényben meghatározott mértékű normatív támogatást nyújthat”.

A családok támogatásáról szóló 1998. évi LXXXIV. törvény több helyen tartalmaz utalást a fogyatékkal élőkkel kapcsolatban az ellátások körét illetően, például nevelési ellátásra jogosult saját jogán a tizennyolcadik életévét betöltött tartósan beteg, illetve súlyosan fogyatékos személy az iskoláztatási támogatásra való jogosultság megszűnésének időpontjától. Ezt a törvényt egészíti ki a magasabb összegű családi pótlékra jogosító betegségekről és fogyatékoságokról szóló 5/2003. (II. 19.) ESZCSM rendelet.

A mozgáskorlátozottak javára megalkottak egy kormányrendeletet, ez pedig a súlyos mozgáskorlátozott személyek közlekedési kedvezményeiről szóló 102/2011. (VI. 29.) Korm. rendelet, melyben rögzítésre kerül a személygépkocsi szerzési, valamint átalakítási támogatás szabályozása, ami azt a célt hivatott szolgálni, hogy a fogyatékkal élőknek ez a csoportja élni tudjon a mobilitáshoz való jogával. A rendelet hibája a túl szigorú szabályozottság, mivel ennek az a következménye, hogy a leginkább rászorulóknak nem tudják kihasználni a törvény adta lehetőségeket. A szigorúság

⁵³ JUHÁSZ (1995) i.m. 11.

abban mutatkozik meg, hogy túl szűkös a támogatott – meghatározott típusú – gépjárművek köre, így adott esetben a leginkább rászoruló személy esik ki a támogatásból, mivel például a mozgáskorlátozottság foka is meghatározza azokat a gépjármű típusokat, mellyel képes közlekedni. Egy 100%-os mozgáskorlátozott személy nem tudja igénybe venni a személygépkocsira szóló támogatást, mivel abba a gépjármű-be kerekesszékkal együtt nem lehet betolni. Számára mikrobusz a megfelelő gépjármű. A másik problémát az okozza, hogy nem csak a jármű típusát határozzák meg, hanem annak korát is. Azaz, ha találna a fogyatékoságának megfelelő típusú járművet, nagy valószínűséggel nem tudná igénybe venni a támogatást, mert a jármű kora meghaladná a rendeletben elfogadott kort.⁵⁴

A harmadik probléma, hogy a speciális szükségletű személyeket belekényszerítik egy kölcsönszerződésbe, ugyanis a rendelet a következőket tartalmazza:

9. § (1) A támogatás felhasználása

a) a 4. § (1) bekezdés a)-b) pontja⁵⁵ szerinti esetben a pályáztatási eljárás útján kiválasztott, finanszírozási tevékenységgel foglalkozó, a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló törvény szerinti pénzügyi szolgáltatást nyújtó szervezettel (a továbbiakban: finanszírozó szervezet) kötött kölcsönszerződés keretében,

b) minden, az a) pont alá nem tartozó esetben a hivatal által kiállított utalvány vételárba vagy az átalakítás költségébe történő beszámításával történik.

10. § (2) A kölcsönszerződést három éves futamidővel kell megkötni, a megállapított szerzési támogatás összegének levonásával a vételárból fennmaradó összegre.

(3) Ha a kölcsönszerződés a határozat jogerőre emelkedésétől számított három hónapon belül nem jön létre, a szerzési támogatás nem folyósítható. Ebben az esetben a hivatal a felszabadult szerzési támogatásnak megfelelő összegben új jogosultat jelöl ki.

(4) A kölcsönszerződés egy példányát a miniszternek meg kell küldeni. A miniszter a szerzési támogatás összegét a szerződés beérkezését követő 15 napon belül utalja át a finanszírozó szervezetre.

⁵⁴ „súlyos mozgáskorlátozott, illetve egyéb fogyatékosággal élő személy esetén újnak nem minősülő, de legfeljebb öt éve forgalomba helyezett személygépkocsi” 4.§ (1) bek. b) pont.

⁵⁵ 4. § (1) A személygépkocsi szerzési támogatás (a továbbiakban: szerzési támogatás)

a) súlyos mozgáskorlátozott, illetve egyéb fogyatékosággal élő személy esetén a közúti járművek műszaki megvizsgálásáról szóló rendelet értelmében új járműnek minősülő személygépkocsi, vagy

b) súlyos mozgáskorlátozott, illetve egyéb fogyatékosággal élő személy esetén újnak nem minősülő, de legfeljebb öt éve forgalomba helyezett személygépkocsi, vagy

c) súlyos mozgáskorlátozott személy esetén segédmotoros kerékpárnak minősülő, három- vagy négykerékű jármű, kivéve a quad, vagy

d) súlyos mozgáskorlátozott személy esetén járműnek nem minősülő, sík úton önerejéből 10 km/óra sebességnél gyorsabban haladni nem képes gépi meghajtású kerekesszék szerzésére felhasználható, a vételár megtérítéséhez nyújtott hozzájárulás

(5) A miniszter a kölcsönszerződés létrejöttéről és a szerzési támogatás átutalásáról az átutalástól számított nyolc napon belül értesíti a hivatalt a szerződés másolatának megküldésével.

9. § (2) A támogatás felhasználása során a kölcsönszerződést a súlyos mozgáskorlátozott, illetve egyéb fogyatékossgal élő személlyel kell megkötni, az utalványt pedig a súlyos mozgáskorlátozott személy nevére kell kiállítani (a továbbiakban együtt: szerzési támogatás jogosultja).

Ez a kényszerítés teljesen ellehetetlenít sok speciális szükségletű személyt, mivel az amúgy is alacsony foglalkoztatottságuk miatt kevés a bevételük. Az alacsony bevétel miatt vennék igénybe a gépjárműszerzési támogatást, azonban a hitelt nem tudnák fedezni, hiszen saját megélhetésük is erősen a létminimum alatt van. Noha a járművek fenntartásának is vannak költségei, a hitel törlesztésével együtt már lehetetlen finanszírozni.

A 253/1997. (XII. 20.) kormányrendeletben az országos településrendezésről találgunk rendelkezéseket, melynek 41. § szakaszának (2) bekezdése lefekteti, hogy „ke-rekesszékkal és gyermekkocsival is megközelíthető módon kell kialakítani a közhasználatú építményeket.”

Számos olyan rendelkezés található még, a fent idézetten kívül, melyek szintén a fogyatékkal élők helyzetét könnyítik.⁵⁶

⁵⁶ 42. § (3) bekezdés kimondja, hogy a (2) bekezdés szerint számított minden megkezdett 50 db várakozóhelyből legalább egyet a mozgásukban korlátozottak részére kell kialakítani, amelyekből legfeljebb négy helyezhető közvetlenül egymás mellé.

(4) bekezdés szerint Autóbusz-várakozóhelyet kell létesíteni, és az ilyen építmények főbejáratánál biztosítani kell legalább egy, mozgáskorlátozottakat is szállító autóbuszból történő biztonságos ki- és beszállás lehetőségét.

„54/A. § (1) A tervezési programban meg kell határozni a közhasználatú építmény azon építményrészeit, amelyeknél az akadálymentes használatot biztosítani kell. Az akadálymentes használatához olyan jelző-információs rendszert kell alkalmazni, amely a rendeltetészerű használó fogyatékos személyt segíti az építmény, építményrész használatában.

(2) Az elsődlegesen fogyatékos személyek használatára szolgáló épületet, épületrészt, önálló rendeltetési egységet és helyiséget az akadálymentes használatot biztosító módon kell tervezni és megvalósítani.

61. § (3) A közhasználatú építmény akadálymentes használatra szolgáló belső közlekedőit és tereit összefüggő csúszásgátló padlóburkolattal kell ellátni.

(4) Akadálymentes használatnál a meglévő közhasználatú építmény esetében a 20 mm-nél magasabb küszöböt lejtős kialakítással kell ellátni.

63. § (2) A közhasználatú építmény akadálymentes használatú részei, bejárata és kiürítési útvonala szintkülönbségének áthidalására a lépcsőn kívül legalább egy helyen akadálymentes közlekedést biztosító megoldásról is gondoskodni kell oly módon, hogy a közlekedés az építmény rendeltetészerű használatát ne akadályozza.

82. § (4) A többszintes közhasználatú építményt úgy kell tervezni és megvalósítani, hogy legalább egy olyan méretű, kialakítású felvonót kell létesíteni, amely a fogyatékos személyek által is használható. Az akadálymentes használatához biztosítani kell

a) a felvonók lépcső nélküli elérhetőségét,

b) a felvonó-aknaajtók előterében legalább 1,50 x 1,50 m szabad méretet,

c) a felvonó vezérlő és jelző elemek elhelyezését megfelelő nagyságban és magasságban kontrasztos kialakítással,

A rendelet gyakorlatilag mérnöki adatokkal írja körül és fekteti le azokat a követelményeket, melyeknek az akadálymentesség és esélyegyenlőség érdekében meg kell felelni.

A személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmények szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 1/2000. (I. 7.) SzCsM rendelet 25. §-tól a 29. §-ig tartalmazza a házi segítségnyújtás lehetőségét és feltételeit. Ez a rendelkezés azért üdvözlendő, mivel a speciális szükségletű személyek lakóhely szabad megválasztásának jogával összhangban van. Nem kényszerülnek intézetek falai közé, hanem saját lakóhelyükön is biztosítható az ellátásuk. Azonban nagy problémát jelentenek ezeknek a költségei.

A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény kiemeli a gyermekek jogai közül a fogyatékossgal élő gyermekek jogait.⁵⁷ A gyermekvédelmi kedvezményről szóló fejezetben a fogyatékos gyermekekre enyhébb feltételek vonatkoznak a támogatásra való jogosultságuk tekintetében.⁵⁸ A törvény ezeken túl kiemeli a gyermekek gondozásánál, hogy a speciális szükségletű gyermeknek – például a családi napközben – sajátos szükségleteikhez igazodó ellátást kell nyújtani.

Szintén hangsúlyt kapnak a speciális szükségletű személyek az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvényben, ahol is a betegjogi képviselőnek különös figyelmet kell fordítania az életkoruk, testi vagy szellemi fogyatékossguk, egészségi állapotuk, illetve társadalmi-szociális helyzetük miatt kiszolgáltatott helyzetben lévőek betegjogi védelmére, valamint az egyenlő bánásmód követelményének érvényesítésével kapcsolatos panaszokra, meghatalmazás alapján képviseli a beteget a követelmény megsértésének megállapítására irányuló hatósági eljárás során.⁵⁹ Az ifjúság-egészségügyi gondozás speciális feladata közé tartozik a fogyatékossgban szenvedők fokozott ellenőrzése, lelki gondozása és az egészséges közösségekbe történő beilleszkedés elősegítése.⁶⁰ A törvény külön fejezete foglalkozik a rehabilitációval, amely „olyan szervezett segítség, amit a társadalom nyújt az egészségében, testi vagy szellemi épségében ideiglenes vagy végleges károsodás miatt fogyatékos személynek, hogy helyreállított vagy megmaradt képességei felhasználásával ismét elfoglalhassa helyét a közösségben.”⁶¹

d) fogyatékos személyek számára az emeletek akusztikus jelzését és tapintással olvasható emelletszámozást, vizuális jelzést.

(5) Meglévő épület esetében az akadálymentes közlekedés arra engedélyezett kialakítású korlátlifttel vagy emelőlappal is biztosítható.”

⁵⁷ 6. § (3) A fogyatékos, tartósan beteg gyermeknek joga van a fejlődését és személyisége kibontakozását segítő különleges ellátáshoz.

⁵⁸ 19. § (4) bek. e) szerint: Figyelembe kell venni, „korhatárra való tekintet nélkül a tartósan beteg és a fogyatékos gyermeket” a gyermekvédelmi kedvezmény összegének számításánál.

⁵⁹ 30. § (5) bek.

⁶⁰ 42. § (2) bek. a) pont.

⁶¹ 1997. évi CLIV. tv. 100. § (1) bek.

Befejezés

„A fogyatékossgal élők még napjainkban is az egyik leginkább marginalizált csoportnak számítanak minden társadalomban] [...] A legtöbben – mivel nem állnak rendelkezésére olyan lehetőségek, amelyek révén önellátóvá válhat – mások jóindulatára van utalva.”⁶² Ez a jóindulat nagyban függ a társadalom tagjainak családi nevelésén kívül, a jogalkotó által, a jogrendszerrel megteremtett helyzetek tanításától. Éppen ezért, meg kell teremteni azt a jogszabályi háttérrel, mely képes arra, hogy az „ép” embereket közelebb hozza a fogyatékossgal élő emberekhez, így elősegítve a társadalmi fejlődést. Nagyon lényeges az integráció, hiszen, mint ahogyan azt korábban leírtam, bárki bármikor lehet fogyatékossgal élő, a korának előre haladtával pedig még nagyobb az esély a speciális szükséglet kialakulására.

A munkámban a speciális szükségletű személyek jogainak és egyes problémáknak a bemutatását tűztem ki célul. Igyekeztem képet adni a jelenleg élő jogszabályi háttérről, mely a speciális szükségletekkel foglalkozik.

Bármely jogszabályi rendelkezést és problémakört mutattam is be, a kiinduló és a végpont többnyire az akadálymentesítés hiánya volt, függetlenül attól, hogy magán-, vagy közhasznú épületről, vagy másról volt szó. Az akadálymentesítés az egyik legfontosabb feladat a társadalom és az állam számára is.

A társadalmi befogadás erősítése is igen jelentős cél, hiszen ehhez mindenkinek érdeke fűződik, mivel a társadalmi termelésbe bekapcsolódó fogyatékkal élők adófizetőkkel válnak, kevesebben szorulnak támogatásra, ugyanakkor ezek a személyek lehetőséget kapnak, hogy teljes jogú állampolgárokként éljenek.

A fent említett érdekek pedig örökérvényűek és érdemes tenni a megvalósulásuk érdekében.

⁶² KÖNCZEI György (szerk.): *A kirekesztéstől az egyenlőség felé*. 11. [Fogyatékossgatudományi Tanulmányok XV. – Disability Studies] Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, 2009. In: <http://mek.oszk.hu/09600/09683/09683.pdf> (2014. 05. 22.).